

FILOSOFIA REAALIKOKEESSA 1995

II Psykologia (kysymykset 4-10, 11 B)
ja filosofia (kysymykset 1-3, 11A)

[alleiviivauksella merkityt tehtävät arvostel-
laan valinnaisen jatko-oppimäärän mukaan.
+illa merkittyihin, vaativampiin kysymyk-
siin, jokereihin, annetut vastaukset arvostel-
laan pistein 0-9 tavanomaisen asteikon 0-6
asemesta.]

1. Lain ja moraalin keskinäisestä suhteesta
2. Positiivismi filosofisena virtauksena
3. David Humen käsitys syysuhteesta
4. Eläinkokeiden merkitys ja rajoitukset psykologisessa tutkimuksessa
5. Jokainen yksittäinen lukio muodostaa oman organisaationsa. Mitä sisä- ja ulko-ryhmiä koulussa esiintyy? Miten koulun ilmapiiri voi lisätä tai vähentää koulussa viihtyvyyttä?
6. Miten syvyysvaikutelma syntyy, ja mikä on sen merkitys näköhavainnon kannalta?
7. Psykkiset, fysiologiset ja sosiaaliset tekijät ihmisen seksuaalisuudessa
8. Mitä tarkoitetaan psykologisella poikkeavuudella?
9. Kahdessa kyselytutkimuksessa selvitetiin suomalaisten suhtautumista EU:hun. Tutkimuksissa päädyttiin päinvastaisiin tuloksiin: toisessa EU:n kannattajat olivat enemmistönä, toisessa EU:n vastustajat. Mieti tutkimuksen toteuttamiseen mahdollisesti liittyviä tekijöitä, jotka oovat voineet aiheuttaa erilaiset tulokset.
10. Sigmund Freudia (1856-1939) ja Jean Piaget'ta (1896-1980) on kutsuttu "eurooppalaisen psykologian jättiläisiksi", vaikka kumpikaan ei ollut koulutukseltaan psykologi. Arvioi heidän merkitystään psykologian kehitykselle tämän päivän näkökulmasta.

+11. *Vaihtoehtoisesti* joko A) tai B)

A) D.H. Lawrencen (1885-1930) teok-
sessa *Women in Love* (1920), suom.
Rakastuneita naisia (1980), esiintyy seuraa-
va kohta:

"Mutta minä kammoksen ihmiskuntaa,
toivon että se pyyhkäistäisiin pois. Se
saisi hävitä; ei tapahtuisi mitään lopul-
lista menetystä, vaikka kaikki ihmiset
menehtyisivät huomispäivänä. Todelli-
suus jäisi koskemattomaksi. Ei, se olisi
parempi. — Eikö teistäkin ole kaunis ja
puhdas ajatus — ihmisetön maailma,
vain silmäkantamattomiin ruohoa, ja
jänis istumassa sen keskellä?"

Mitä ihmiskunnalle tulee tapahtumaan?
Voiko kukaan ihminen aidosti toivoa
ihmiskunnan tuhoa? Onko ihmiskunnalla
jokin eettinen tehtävä?

B) Mistä eri systä ihminen voi toimia
aggressiivisesti?

*niin & näin julkaisee seuraavassa palkittujen
ystävällisellä suostumuksella heidän vastauk-
sensa filosofian jokeritehtävään 11 A.
Vastauksiin ei ole tehty jälkikäteisiä muu-
toksia, joten niiden kieliasu ja sisältö vastaa-
vat reaaliokoepapereita.*

Jaakko Joutsen

11. A) Ihmiskunnan tulevaisuus lienee
hämärän peitossa. Koska fysiikan epätark-
kuusperiaatteen mukaan determinismia ei
ole olemassa, on sama käännettävissä myös
toisin päin: teleologiaa ei ole olemassa. Siis-
pä käsittäkseni ihmiskunnan tulevaisuus
on riippuvainen vain ihmiskunnan teoista,
mutta tämä ei ole todistus siitä, että ihmi-
sellä on vapaa tahto. Maailma voi toimia
indeterministisesti, mutta myös näillä
indeterministisillä ilmiöillä on tiettyjä
lainalaisuuksia (todennäköisyydet!). Siis
mikään asia ei tapahdu täysin sattumanva-
raisesti, vaan kyseessä on aina tietynlainen
luonnonlaki (ei luonnontieteen keksimä
laki). Jos ihmisen tahto on vapaa, niin se
osoittaa tiettyä indeterministisyyttä. Tämä
ei tietysti näy luonnossa, koska se toimii
omien lakiansa mukaan. Siispä olettaisin,
että jos ihmisellä on tahdonvapaa sielu, niin
maailman on oltava jyrkästi dualistinen
(Descartesin malli).

Elämän tarkoituksen kysyminen tulee
esiin tässäkin. Nihilistit kieltävät kaiken,
eksistentiaalit miettivät vain, miksi kaikki
eivät tee itsemurhaa, vähän positiivisemman
ajattelutavan omaksuneet (kuten Comte)
ovat yrittäneet kehittää mielekästä eettistä
toimintaa ihmisen olemiselle. Valistusajalta
lähtien on ollut olemassa suuntauksia,
jotka korostavat ihmisen pystyvyyttä,
altruismia, kulttuurirevoluution ja tekniikan
kehityksen positiivisia puolia jne. Kuiten-
kaan ihmiskunnan kehittyminen ei ole
aina ollut myönteistä. Luonto on itse
kärsinyt eniten. Tämä johtuu ensinnäkin
Baconin ajatuksesta, jonka mukaan ihmisen
pitäisi oppia hallitsemaan luontoa (jo antiik-
kin ajalla oli tämänkaltaisia ajatuksia, tätä
korostivat mm. epikurolaiset). Tämä on
aiheuttanut tuhoa luonnolle. Toiseksi luon-
to on kärsinyt välinpitämättömyytemme
ansiosta. Älyllisesti laiska asennoituminen
on kieltänyt vastuun ottamisen itselleen.
Siis moraalinen puoli ihmiskunnan tulevai-
suudelle lienee melko synkkä.

Tieteellä on oma sanottavansa tähän
asiaan: evoluutioteorian mukaan kaikki
oliot kehittyvät kosmisen taustasäteilyn
aiheuttamien mutaatioiden vuoksi, joten
alkeistumalliset solut, joita ovat etenkin
bakteerit ja jotka lisääntyvät paljon no-
peammin kuin aiotumalliset solut, saavat
ajan kuluessa yhä vaarallisempia ja vaikeam-
min voitettavia muotoja. Siispä alkaa kehity-
tyä tappajabakteereja, joihin nykyaikaiset
lääkkeet eivät auta. Tämän ennusteen mu-
kaan ihmiskunnan loogisesti havainnoitava
puoli on aika synkän näköinen.

On olemassa myös muita tuhoja kuin luonnollisen evoluutioteorian aiheuttamat: on olemassa ydinaseita, otsonikatoa, ym. Otsonikerros on maapallolle luonnollinen, uusiutuva suoja, joka palautuu ennalleen, kun otsonia hajottavien aineiden päästö ilmakehään loppuu. Paljon aiheellisemman huolen aiheuttavat ydinaseet. Niiden aiheuttamat tuhot ja liian voimakkaat geenimutaatiot tulevat ydinsodan sattuessa aiheuttamaan perimän huononemisen ja tätä myötä edistää ihmiskunnan tappiota, koska huonogeeniset ihmiset eivät kykene enää uudestaan valloittamaan luontoa. Tulevaisuus näyttää huonolta siis yksilön kannalta ajateltuna, mutta yhteiskunnan kannalta asia näyttää paljon valoisammalta. Mm. Sokrates uskoi valtateoriaan, jonka mukaan maan johtajiksi pääsevät lopulta vain kaikkein soveliaimmat ihmiset ja ajan myötä tilanne vain paranee. Tosin on kysyttävä, miten on mahdollista, että ihmis-yhteisöjen johtajiksi ovat päässeet sellaiset henkilöt, kuten Hitler, Stalin ja Mao. Mielestäni tämä kaikki johtuu vain ihmisten tietämättömyydestä. Sokrates sanoi ”hyve on tietoa”. Kukaan ihminen, joka tietää jotain ei valitse tällaista ihmistä johtajakseen.

Eksistentiaalisten ja nihilistien mielestä ihmiskunnan tuho olisi toivottava asia. On ajateltava, että ihmiskunnan aiheuttamat katastrofit eivät kenties rajoitukaan vain maapallolle, vaan ihmiset saattavat valloittaa muitakin planeettoja. On myönnettävä, että luonnon kärsiminen on suurelta osin ihmiskunnan ansiota. Mutta eniten ovat kärsineet ihmiset itse. Kaikki tämä johtuu siitä, että tekniikka on kehittynyt tiedettä nopeammin. Mutta niin kauan kun ihmisen toiminta rajoittuu vain maapallolle, ihmisen toiminta voi vahingoittaa vain ihmistä itseään ja häviävän pientä universumin osaa. Tosin ihmiskunnan tuhoa voidaan toivoa eettisistäkin syistä — aidosti — nimittäin perustelemalla asian sillä, että ihmiskunnan tuhoutuessa syyttömät ihmiset eivät enää joutuisi kärsimään toisten takia. Mutta mikä näistä vaihtoehdoista on oikea? Kenties ihmiskunnan tuhoja ei kannata tarkastella pelkästään eettisesti. Gottfried Benn on sanonut, että elämän tarkoituksen ajattelemisen johtaa nihilismiin. Kenties on parasta vielä pysyä pragmaattisessa metodissa — ei ajatella, mikä on hyvää tai pahaa, vaan havainnoida tekemiämme projekteja empiirisesti ja tutkia, mitkä näistä tuottavat suurinta hyötyä universumille, utilitaristisen ajattelutavan mukaan.

Ihmiskunnan eettinen tehtävä on arveluttava. Itse olen valinnut voimakkaasti minä-

keskeisen katsantokannan. On parempi aloittaa omasta itsestään ja siirtää sitten itse hyväksymänsä lain ja / tai moraalien yleiseksi eettiseksi ajatteluksi (Nietzsche / Kant). Tosin egoismi on ihmiskunnan eettisen tehtävän kannalta arveluttava, koska oman hyödyn tavoittelu on aina ryhmän etuja vastaan. Toisaalta universaali altruismikaan ei voi olla ihmiskunnan eettinen tehtävä, sillä se — niin julmalta kuin se kuullos- taakin — rikkoo luonnon omia periaatteita ja evoluutioteoriaa vastaan, koska altruistit antavat heikkojen elää ja tukevat täten koko ihmiskunnan rappiota.

Tosin tällainen yhteiskunnallinen tulos ei aina johda eettiseen ja järkevään ratkaisuun. Tämän periaatteen mukaan huumeiden kaupittelu on hyödyllistä. Huumeet oppoavat vain heikkoon osaan yhteiskuntaa — kun se tuhoutuu niin vahvemmat tulevat entistä vahvemmiksi. Tämä on yhteiskunnallisen etiikan kannalta järkevä ratkaisu. Siinä vain kiihdytetään luonnol- lista evoluutioteoriaa, mutta siinä unohdetaan ihmisen itseisarvo. Kantin mukaan ihmistä on aina kohdeltava itseisarvona, ei välinearvona. Jos siis hyväksymme Kantin kategorisen imperatiivin, on meidän hyväksyttävä tämäkin. Siispä yhteiskunnallinen etiikka on epäeettistä, eikä siis ihmiskun- nalla ole tehtävää. Ihmisen tehtävä on ratkaistava individualismin näkökannalta.

Otso Huopaniemi

11 A) Auschwitzin katsotaan merkinneen modernismin loppua. Se oli maamerkki, jonka jälkeen ihmisen aiheuttama maailmanloppu oli teoreettisesti käsitettävissä oleva kysymys. Siitä tuli kysymys vallasta ja tahdosta. Kun ihmiskunta oli tuhottavissa monin keinoin ydinaseilla, oli maailmanlopusta tullut uskonnollis-myyttisen kysymyksen sijasta ihmisen tahdonvoimalla savutettavissa oleva skenaario.

Katkelma D. H. Lawrencen teoksesta *Women in Love* vaikuttaa ensisilmäyksellä tunnepitoiselta purkaukselta, johon on suhtauduttava varauksellisesti. Jo kirjan nimi viittaa siihen, että kysymyksessä voi olla katkeroituneen rakastavaisen epätoivoinen huuto. ”...minä kammoksen ihmiskuntaa, toivon että se pyyhkäistäisiin pois.” Tämä kuulostaa hätäänsä vajonneen ihmisen vaikerrukselta, mutta samalla purkaa ihmisen hätkähdyttävästi, kuinka häilyvä on raja subjektiivisen tunteen ja todellisuuden välillä. Puhuja nähdäkseen projisoi sisäiset tunteensa ihmiskuntaan ja toivoo tämän loppua.

Ihmiskunnan mahdollisten tulevai- suuksien joukko on kirjava. 50-luvulla ilmestyneen Rooman klubin Kasvun rajat - teoksen ja 70-luvun öljykriisin jälkeen maailmanlopun profeetat ovat usein viitan- neet ekokatastrofin mahdollisuuteen. Gandhilainen ihanne ihmisestä, joka kuluttaa tarvitsemansa muttei enempiä, ei vaikuta kovin realistiselta. Talouskasvun kiihtyminen Aasian maissa ja erityisesti Kiinassa näyttää pikemminkin heikentävän ns. kestävän kehityksen mahdollisuuksia.

Enemmän tai vähemmän lineaarinen talouskasvun jatkuminen on mielestäni ihmiskunnan suuri uhka. Tuskin nekään, jotka kynsin hampain tarttuvat perinteisen talouskasvun jatkumiseen kuitenkaan toivoivat ihmiskunnan tuhoa. Pikemminkin taustalla ovat luutuneet käsitykset ja halut- tomuus muuttaa yhteiskunnallisia raken- teita.

Olisiko ”ihmisetön maailma”, jossa olisi ”vain silmäkantamattomiin ruohoa, ja jänis istumassa sen keskellä”, parempi kuin nykyinen maailmamme? Vai lakkaisiko — solipsista näkemystä mukaillen — maailma olemasta, jos ihmistajunta sammuisi? Nämä kysymykset tuntuvat siksi teoreettisilta, ettei niihin hevinkin tartu. Jos ihminen aidosti toivoo ihmiskunnan tuhoa, joka toki on kuviteltavissa oleva mahdollisuus, uskon sen johtuvan kyseisen yksilön patologisesta katkeroituneisuudesta tai hädästä.

Vitalistisen näkemyksen mukaan ihmisen perusprinsiippi on elinvoima, siis elämää säilyttävä ja edistävä voima. Nietzscheillä tämä voima on vallantahto. Vaikka ei hyväksyttäisikään vallantahtoa ihmisen perussubstanssina, uskon, että ihmisessä itsessään on elämää säilyttävä taipumus. Siksi toive ihmiskunnan tuhosta tuntuu elämän ja järjen vastaiselta.

Ihmiskunnalle kokonaisuutena ei mielestäni voi nimetä jotakin eettistä tehtävää. Paha ja hyvä ovat mielestäni sidoksissa subjektiin. Siksi on jokseenkin mahdotonta hahmottaa jokin sellainen päämäärä, joka olisi yksiselitteisesti hyvä ihmiskunnan kannalta. On toki olemassa tiettyjä ylimalkaisia ohjeita, joita toivoisi ihmiskunnalla seuraavan — kuten kestävä kehitys — mutta yksilöllisten elämänohjeiden tavoin näitä ei voida pitää absoluuttisina, yleispätevinä normeina.

Itse haluaisin pitää kiinni jonkinlaisesta rationaalisesta kehitysoptimisesta. En usko ihmiskunnan voivan nousta luonnon yläpuolelle, luonnosta riippumattomaksi olioksi, mutten usko sen myöskään ajavan itseään perikatoon. ”Todellisuus jäisi koskemattomaksi”, Lawrence kirjoittaa. Itse kysyn: miten todellisuus voisi olla koske- maton, vaikkei siinä olisikaan ihmistä?